

ที่มาของคำว่า 'ในหลวง' จากหนังสือ สาส์นสมเด็จพระ

นำเสนอเมื่อ : 2 ก.ค. 2552

ที่มาของคำว่า 'ในหลวง' จากหนังสือ สาส์นสมเด็จพระ

ในหนังสือ สาส์นสมเด็จพระ
ซึ่งเป็นเอกสารที่ผู้รู้และนักวิชาการทั้งหลายยกย่องถือว่าเป็นคลังแห่งความรู้หลากหลาย
บรรจุเรื่องราวต่างๆ ที่นาฎ มีทั้งตำนาน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี อักษรศาสตร์และศิลปศาสตร์นั้น

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ประทานพระอธิบายที่มาของคำว่า 'ในหลวง'
ไว้ในเล่ม 12 หน้า 163-167

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

เนื่องจากหนังสือเล่มนี้หาอ่านได้ยากสักหน่อย
ผมจึงได้ไปค้นคว้าที่หอสมุดแห่งชาติ พบว่าหนังสืออยู่ที่ชั้น 3

หอสมุดแห่งชาติ (วันที่ไปค้นคว้า กำลังซ่อมชั้นล่าง)

เมื่อได้สำเนามาแล้ว ผมรู้สึกยินดีเหลือประมาณ
จึงได้ตัดลอกเนื้อความไปนำเสนอในหนังสือพิมพ์

เพื่อให้ความรู้เข้าถึงได้ง่าย & กว้างยิ่งขึ้น

(คอลัมน์ ท่องเวลา-ผ่านอารยธรรม เช้า-เย็นจุดประกายเสาร์สวัสดิ์ นสพ. กรุงเทพธุรกิจ)

ผมสัญญาตัวเองไว้ว่า หนังสือพิมพ์นำลงแล้วเมื่อไร

จะนำมาเสนอผ่านบล็อกใน GotoKnow จะได้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ
อีกทั้งยังเป็นสิริมงคลแก่บล็อกพลังแห่งแผ่นดิน อีกโสดหนึ่งด้วย

ภาพปกใน หนังสือ สาส์นสมเด็จพระ เล่ม 12

(เล่มนี้ยังไม่มีการพิมพ์ซ้ำ)

ในการคัดลอกเนื้อความ ผมได้จัดย่อหน้าเพิ่ม และเน้นตัวหน้าคำสำคัญบางคำ
เพื่อให้อ่านง่ายขึ้น

ขอเชิญอ่านพระอธิบายได้ ณ บัดนี้

คำถามที่ 4 คำว่า “ในหลวง” กับคำ “ในกรม” หมายความว่าอย่างไร

ตอบคำถามที่ 4 ว่า คำ “ใน” นั้น หมายความว่าตรงข้ามกับคำ “นอก” คำว่า “หลวง”
นั้น โดยลำพังคำชั้นเดิมหมายความว่า “ใหญ่โต” ดูเหมือนคำภาษาอังกฤษว่า Great
เป็นคุณศัพท์ Adjective สำหรับประกอบกับคำที่เป็นนามศัพท์ ยกตัวอย่างดัง “เขาหลวง”

หมายความว่าภูเขาที่ใหญ่กว่าเพื่อน “บางหลวง”
หมายความว่าคลองต้นที่ใหญ่ยาวยิ่งกว่าเพื่อน “เมืองหลวง”
หมายความว่าเมืองใหญ่ที่เป็นราชธานี “วังหลวง” หมายความว่าวังที่เป็นใหญ่
(อันเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน)

คำ “กรม” นั้น หมายความว่าคนหมู่หนึ่งซึ่งจัดให้มีผู้บังคับบัญชาต่างหาก เช่น “กรมมหาดเล็ก”
“กรมช่างสิบหมู่” และ “กรมอาลักษณ์” เป็นต้น คล้ายกับคำ Department หรือ Regiment ในภาษาอังกฤษ
แต่ไทยเรียกว่า “กรม” ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ถึงกระทรวงเสนาบดี แต่โบราณก็เรียกว่า “กรม เช่น
“กรมเมือง” “กรมวัง” “กรมคลัง” และ “กรมนา” เพิ่งเรียกว่า “กระทรวง” ในรัชกาลที่ 5

แต่ที่เอาคำ “หลวง” ประกอบกับคำ “ใน” เป็นนามศัพท์ เรียก “พระเจ้าแผ่นดิน”
และเอาคำ “กรม” ประกอบกับคำ “ใน” เป็นนามศัพท์เรียก “เจ้านาย”
ซึ่งมียศเป็นเจ้ากรมต่างหาก เคยเห็นแต่ในหนังสือแต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้

มูลที่เกิดคำ “ในหลวง” และ “ในกรม” มีเงื่อนไขในพงศาวดารพอจะคิดวินิจฉัยได้บ้าง

จะกล่าวอธิบายคำ “ในหลวง” ก่อน

ดูเหมือนมูลจะมาแต่วิธีปกครองของไทยตั้งแต่ติกดำบรรพท์ เอาสกุล Family
เป็นหน่วย เรียกว่า “ครัว” อันเป็นที่ทำอาหารมาเรียก ก็พอคิดเห็นได้
คงเป็นเพราะแต่ละสกุลมากบางน้อยบางเอาเป็นกำหนดยาก แต่สกุล 1
คงต้องมีเรือนครัวไฟหลังหนึ่งสำหรับทำอาหารกินด้วยกัน
จึงเอาครัวเป็นหน่วยดวยประการฉะนี้ ก็การปกครองสกุลหรือครัว
พอยอมปกครองเป็นธรรมดา จึงเรียกผู้ปกครองชั้นตนว่า “พ่อครัว”
(คนภายหลังเอาคำพ่อครัวไปเรียกหัวหน้าพนักงานทำอาหาร Cook นั้นเป็นด้วยเข้าใจผิด)

ต่อมาถึงขั้นที่ 2 อาศัยเหตุที่สกุลต่างๆ อันตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่อันเดียวกัน
มักเป็นญาติพี่น้องเกี่ยวดองกัน จึงให้พ่อครัวคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ปกครองสกุลทั้งหลาย รวมกันเรียกว่า
“พอบาน”

ต่อมาอีกขั้น 1 หลายบ้านเช่นนั้นรวมกันเป็น “เมือง”
มีกำหนดที่แผ่นดินเป็นอาณาเขตปกครองคั่นตน (ในเอกสารต้นฉบับสะกดตามที่ให้ไว้ว่า
คั่นตน) เรียกผู้ปกครองว่า “พ่อเมือง” คงเป็นคนเกิดในเมืองนั่นเอง

แต่เมืองชั้นนี้เป็นเมืองน้อย ต้องขึ้นต่อเมืองใหญ่ต่อขึ้นไป จึงเรียกกันว่า “เมืองขึ้น” ต่อไปอีกชั้น 1 ถึงเมืองใหญ่ จะเรียกว่า “เมืองออก” หรืออย่างไรไม่ทราบแน่ แต่พระเจ้าแผ่นดินให้มีผู้มาอยู่ปกครอง ผู้ปกครองนั้นเรียกว่า “ขุน” เช่น ขุนสามชนเจ้าเมืองจัตวา ได้บังคับบัญชาเหล่าเมืองน้อยที่เป็นเมืองขึ้นอย่างประเทศราชขึ้นต่อเมืองหลวง

ต่อขึ้นไปก็ถึงเมืองหลวงที่พระเจ้าแผ่นดินปกครอง เดิมเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “พ่อขุน” เช่น พ่อขุนรามคำแหง

แต่สังเกตในศิลาจารึกสุโขทัย เรียกพระเจ้าแผ่นดินว่าพ่อขุน เพียงรัชกาลพระเจ้ารามคำแหง รัชกาลต่อมาจารึกเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “พระญา” หรือคำอื่น หาเรียกว่าพ่อขุนไม่

เหตุใดจึงเลิกใช้คำว่าพ่อขุน ก็ดูเหมือนจะพอคิดได้ ด้วยคำว่า พ่อขุน หมายความว่า “เป็นใหญ่ในสกุล” หรือถ้าวาทีกอย่างหนึ่งเป็นแต่ไทยด้วยกัน เมื่อขยายราชอาณาจักรออกไปปกครองถึงบ้านเมืองของชนชาติอื่นๆ มีพระเกียรติยศสูงกว่าพ่อขุน น่าสันนิษฐานว่าจะใช้คำ “ขุนหลวง” หมายความว่า เป็นขุนใหญ่กว่าขุนอื่นทุกชาติทุกภาษา คือ “ราชาธิราช” ก็เป็นได้

แต่ไม่พบใช้คำ “ขุนหลวง” ในจารึกสุโขทัย ก็ไม่กล้ายืนยันว่าคำนี้ จะเกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย เพราะเหตุนั้นแต่เมื่อถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา คำที่คนพูดกันเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “ขุนหลวง” ถ้าคำนั้นเกิดขึ้นสมัยสุโขทัย อาจจะไปใช้ในกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อรวมเมืองเหนือกับเมืองใต้เขาเป็นอันเดียวกันก็เป็นได้

แต่อย่างไรก็ตาม ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “ขุนหลวง” กันแพร่หลายมาจนตลอดสมัย เรียกพระเจ้าแผ่นดินที่ยังเสวยราชย์อยู่ว่า “ขุนหลวง” เรียกพระเจ้าแผ่นดินที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยเอาคำอื่นประกอบเขาขางท้ายให้รู้อาณัติไหน เช่น เรียกว่า “ขุนหลวงเสีย” “ขุนหลวงทวายสระ” “ขุนหลวงบรมโกศ” “ขุนหลวงหาวัด” และ “ขุนหลวงพระที่นั่งสุริยamarinทร” แม่พระเจ้ากรุงธนบุรีก็เรียกกันว่า “ขุนหลวงตาก” เป็นที่สุด

คำว่า “ขุนหลวง” นี้เป็นมูลที่ตัดเอาคำ “หลวง” ข้างท้ายไปประกอบ ใช้หมายความว่า เนื่องด้วยพระเจ้าแผ่นดิน เช่นว่า “คนหลวง” “ชาวหลวง” “เรือหลวง” หมายความว่า คน ชาวและเรือ อันเป็นของขุนหลวง แล้วพดลคำ “ขุน” ให้คงเหลือเพียง 2 พยางค์โดยสะดวงปาก เลยเกิดคำ “ของหลวง” หมายความว่าสรรพสิ่งบรรดาซึ่งเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน แล้วใช้เลยไปโดยไม่สังเกตความ ถึงเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “ของหลวง”

คำนี้มีอยู่ในตำรากระบวณเสด็จประพาส ซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ประชุมข้าราชการครั้งกรุงศรีอยุธยา 20 คน ประชุมกันแต่งขึ้น (หอพระสมุดฯ พิมพ์ไว้ในหนังสือลัทธิธรรมเนียมต่างๆ ภาคที่ 19) ในตำรานั้นเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “ของหลวง” เช่นว่า “ปลุกพลับพลารับเสด็จของหลวง” ดังนี้ เห็นจะใช้เรียกกันมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว

คำว่า “ในหลวง” ก็อยู่ในคำพวกเดียวกัน เห็นจะมาแต่ “ในวังขุนหลวง” หรือ “ในกิจการของขุนหลวง” แล้วก็เลยเรียกความหมายต่อไปถึงพระองค์พระเจ้าแผ่นดินตามสะดวงปากว่า “ในหลวง” อย่างเดียวกับคำว่า “ของหลวง”

แต่สังเกตเห็นใน “หนังสือลัทธิธรรมเนียมต่างๆ ภาคที่ 19” ซึ่งกล่าวมาแล้วอย่างหนึ่ง ที่ใช้คำเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า “ของหลวง” มีแต่ในตำราที่แต่งครั้งกรุงธนบุรี ถึงตำราที่แต่งในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ ใช้คำว่า “ในหลวง” ทั้งนี้ หาใช้คำของหลวงไม่ อาจจะเป็นเพราะสั่งให้เลิกใช้คำ “ของหลวง” และใช้คำ “ในหลวง” แทนเมื่อสมัยนั้นก็เป็นที่

(จบพระอธิบายคำว่า “ในหลวง” ในหน้า 167

ข้อความต่อจากนี้ไปจนถึงหน้า 169 เป็นการอธิบายคำว่า “ในกรม”

ซึ่งโดยสรุปแล้วมาจากคำว่า “เสด็จในกรม” นั้นเอง)

สร้างโดย:

sss28249

แหล่งอ้างอิง:

<http://www.thaigoodview.com/node/2826>